

Maria Porzucek-Miśkiewicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Miejsce ucznia zdolnego w praktyce dydaktycznej

KEYWORDS

gifted student, abilities, needs
of a gifted student, problems of
a gifted student

ABSTRACT

Porzucek-Miśkiewicz Maria, *Miejsce ucznia zdolnego w praktyce dydaktycznej* [The place of a gifted student in teaching practice]. Kultura – Społeczeństwo – Edukacja nr 2(14) 2018, Poznań 2018, pp. 87–98, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422. DOI 10.14746/kse.2018.14.7.

The aim of the thesis is to draw attention to issues related to gifted students, their needs and problems at school. The author reflects on the ways of satisfying the needs of a gifted student in the classroom. A gifted student is a person with special educational needs. Teachers in schools, which should take care of the development of each individual, often leave gifted students without assistance, as they believe that they will manage on their own. The author shows fragments of the Polish educational reality of gifted students.

Wprowadzenie

Każdemu uczniowi należy stwarzać optymalne warunki edukacyjne. W Polsce brakuje systemu opieki nad grupą uczniów zdolnych, a w związku z tym w praktyce edukacyjnej nie ma spójnych rozwiązań. Choć nie oferuje się im kompleksowej stymulacji na wszystkich etapach kształcenia, to dostrzec można zwiększone zainteresowanie problematyką zdolności – tak w teorii, jak i praktyce pedagogicznej. W ostatnich latach pojawiły się liczne badania, ciekawe inicjatywy i publikacje naukowe poświęcone tym zagadnieniom. Skoro wiadomo, że nie funkcjonuje jednolity system wspierania rozwoju uzdolnień uczniów, należałoby połączyć po-

jedyncze działania, żeby dać jednostkom zdolnym solidne podstawy do wiary w osiągnięcie sukcesu na wielu płaszczyznach. Z całą pewnością – edukacja osób zdolnych jest jedną z pożądanych inwestycji.

Zdolny, czyli kto...

Według modeli uwzględniających interakcyjny aspekt zdolności dla ich optymalnego rozwoju konieczne jest współistnienie czynników intelektualnych oraz pozaintelektualnych. Zgodnie z trójpięściennym modelem zdolności Josepha Renzulliego występuje „ściśła interakcja między trzema podstawowymi zespołami cech człowieka, a mianowicie: ponadprzeciętną inteligencją lub ponadprzeciętnymi uzdolnieniami kierunkowymi, wysokim stopniem zaangażowania w zadanie i wysokim poziomem zdolności twórczych rozumianych jako zdolności dywergencyjne” (Partyka, 1999: 16). Efektywne działanie jest funkcją zdolności i motywacji oraz dodatkowych cech, takich jak pilność, ambicja, cierpliwość czy zdolność do wytrwałej pracy.

Z kolei Franz Mönks rozszerza powyższą koncepcję, osadzając komponenty zdolności w obszarze trzech współdziałających ze sobą środowisk socjalizacyjnych dziecka, a mianowicie: rodziny, szkoły oraz grupy rówieśniczej. Rozwój zdolności zależy od warunków społecznych, w jakich człowiek funkcjonuje, a niedostatki w zakresie któregoś ze środowisk życia jednostki mogą stanowić przyczynę zahamowania rozwoju jej zdolności. W wieloczynnikowym modelu zdolności Abraham Tannenbaum wymienia pięć odpowiedzialnych za pojawienie się wybitnych zdolności czynników. Są to zdolności ogólne, uzdolnienia kierunkowe, czynniki środowiskowe, czynniki „niezwiązane z myśleniem”, które dotyczą między innymi cech osobowości (temperament, dojrzałość emocjonalna, odporność psychiczna) oraz czynniki „przypadku”. Wszystkie wymienione elementy wchodziły we wzajemne interakcje, a miejsce, w którym się spotykają, to obszar wybitnych zdolności danej jednostki.

Grupa zdolnych uczniów nie jest jednakowa. Rozwarstwia ją poziom osiągnięć na mających wysokie wyniki oraz poniżej możliwości. Kto zatem zasługuje na miano tytułowego ucznia zdolnego? Można powiedzieć, że osoby szczególnie zdolne cechują się specyficznym funkcjonowaniem poznawczym, wysokim poziomem inteligencji lub uzdolnień kierunkowych, zdolnościami twórczymi, swoistymi cechami osobowości oraz charakterystycznym zachowaniem. Dopiero określona konfiguracja, synteza i równowaga wszystkich komponentów odpowiada za powstanie wybitnych zdolności i talentu (Limont, Dreszer, Bedyńska, Śliwińska,

2010: 34). Uczniów takich cechuje przyspieszony rozwój, dociekliwość poznawcza, przejawiająca się pod postacią wszechstronnych zainteresowań, wyrażają nieustanną chęć poznawania i zgłębiania nowych zjawisk oraz teorii. W warunkach szkolnych zdolni wyróżniają się lepszym niż rówieśnicy przystosowaniem, co w dużej mierze zawdzięczają umiejętności rozwiązywania problemów.

W kwestii diagnozowania uzdolnień uczniów wykryto wyraźne rozbieżności w wykorzystywanych przez nauczycieli narzędziach. Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje do ministra edukacji narodowej o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w zakresie wprowadzenia definicji „zdolności” i „szczególnych uzdolnień”, co pozwoli uniknąć dowolności i różnorodności w diagnozowaniu i wspieraniu uzdolnień uczniów. Co ciekawe, tylko w połowie skontrolowanych szkół określono systemy typowania wybitnych uczniów. Poddane kontroli szkoły sporadycznie zapewniały uczniom szczególnie uzdolnionym rozwiązania w postaci indywidualnych programów nauki.

Przejawy zainteresowania jednostkami zdolnymi

Nie sposób zgodzić się z zarzutami, iż w polskich placówkach kształcących najzdolniejszym nie oferuje się nic, a obszar ich potrzeb pozostaje zaniedbany. Jednym z dowodów potwierdzających rosnące zainteresowanie tą kategorią uczniów jest chociażby fakt ustanowienia przez ministra edukacji narodowej roku 2010/2011 Rokiem Odkrywania Talentów. Do połowy czerwca 2011 roku w ramach akcji przyznano ośrodkom 578 tytułów „Miejsce Odkrywania Talentów” oraz aż 1118 tytułów „Szkoła Odkrywców Talentów”, co bez wątpienia stanowi powód do optymistycznego spojrzenia na sytuację osób wyróżniających się w polskich placówkach oświatowych. Kolejnym krokiem do rozważań na ten temat niech będzie krótki przegląd dokumentów regulujących sytuację ucznia zdolnego w polskiej szkole. Wbrew powszechnej opinii otoczenie zdolnych uwagą jest odgórnie wymagane, na co wskazują obowiązujące normy prawne.

W Ustawie o prawie oświatowym z dnia 14 grudnia 2016 roku czytamy, iż system oświaty zapewnia wychowanie pojmowane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w każdej sferze funkcjonowania, w tym w intelektualnej. W dokumencie znajduje się wzmianka o opiece nad uczniami szczególnie uzdolnionymi i umożliwianiu im realizacji indywidualnych programów nauczania, a także ukończenia szkół w czasie krótszym. Dodatkowo uczniom zagwarantować należy warunki do rozwoju uzdolnień i zainteresowań poprzez dostęp do zajęć pozalekcyjnych oraz pozaszkolnych, kształtowanie umiejętności spędzania

czasu wolnego. W rozporządzeniu ministra edukacji narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej mowa o rozpoznawaniu, a w następnej kolejności zaspokajaniu indywidualnych potrzeb i możliwości, zwłaszcza szczególnych uzdolnień. Postuluje się, by do szkół i przedszkoli wprowadzić zajęcia rozwijające uzdolnienia, podczas których dominować będą metody aktywne. Do zadań szkolnych specjalistów zaliczyć należy pomoc uczniom, nauczycielom i rodzicom w stymulowaniu naturalnych predyspozycji, możliwości, uzdolnień. Zatem najpierw diagnoza potrzeb, a następnie umożliwienie ich zaspokojenia to prawidłowa kolejność działań pedagoga szkolnego, do którego kompetencji należy określanie form i sposobów wspierania uczniów z wybitnymi uzdolnieniami. Grono pedagogiczne jest zobowiązane do dostrzegania jednostki zdolnej uczęszczającej do placówki i otoczenia jej najlepszą opieką.

Warunki kształcenia osób zdolnych

Na ogólny obraz usytuowania ucznia zdolnego w praktyce edukacyjnej będą się składały takie elementy, jak szeroko rozumiane warunki kształcenia – od sposobów pracy poczynając, a na wzajemnych relacjach z rówieśnikami oraz aktywności samorealizacyjnej jednostki kończąc.

Przechodząc dalej do poszczególnych elementów procesu kształcenia, analizowanych z perspektywy jednostek uzdolnionych, dostrzec możemy swoiste możliwości bądź ich brak. Niewątpliwie zdarza się, że opisywany zdolny już na samym początku zostaje zdemotywowany do pracy. Zapytać należy, czy dziecko genialne od pierwszego ogniwa procesu nauczania-uczenia się zostaje wystarczająco zainteresowane, by wytrwale doczekać do ostatniego i wykazać się adekwatnymi do możliwości intelektualnych osiągnięciami. Śledząc style pracy niektórych nauczycieli, możemy odczuwać niepokój o realną przestrzeń poznawczą dla klasowego geniusza. Kondycja krajowych programów nauczania, doboru treści kształcenia, metod ich realizacji, stosowanych środków dydaktycznych czy form organizacyjnych pozostawia wiele do życzenia.

Niekorzystnie dla rozwoju zdolności oddziałuje tradycyjny model kształcenia oparty w głównej mierze na przekazywaniu wiedzy teoretycznej. Brak elastyczności metodycznej nie służy zmianie potencjału umysłowego uczniów. Jednorodność organizacyjna w wyrazie systemu klasowo-lekcyjnego bynajmniej nie jest skuteczna dla kształcenia jednostek zdolnych. Istnieje wyraźna potrzeba wykorzystania w sposób efektywny metod aktywizujących. Zdecydowanie największą wartość

stanowi wzmocnienie samodzielności myślenia uczniów. Pożądane jest stwarzanie warunków do samodzielnego dochodzenia do wniosków na drodze doświadczeń empirycznych. Przypada nam do myślenia, iż podczas jednostki lekcyjnej niedostateczny nacisk kładziony jest na wyżej wymienione elementy (Krzyżanowska, Wiśnicka, 2009: 21). Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie doceniają walory eksperymentów i doświadczeń uczniowskich, jednak w praktyce przyjmują one postać jedynie pokazów nauczycielskich.

Inną formą oddziaływania szkoły na ucznia zdolnego są zajęcia indywidualne. Polegają one na samodzielnej pracy ucznia pod kierunkiem nauczyciela. Do najbardziej wartościowych jednostkowych form zalicza się olimpiady i konkursy przedmiotowe. Według Tadeusza Żuka idea olimpiad rozbudza poznawczą rywalizację oraz samodzielność badawczą uczniów (Żuk, 1996: 126).

Wskazane jest realizowanie bloków przedmiotowych w grupach zróżnicowanych, czy to w ramach jednej klasy, całego rocznika, czy w zespołach zaawansowanych. Takie rozwiązanie niesie ze sobą korzyści pod względem stymulacji uczniów, ale także, a może przede wszystkim, uwzględnia walor integracyjny. Mając na uwadze trudności adaptacyjne i brak społecznej akceptacji osób zdolnych wśród rówieśników, możemy skutecznie włączać jednostki uzdolnione w nieformalne struktury klasy, a nawet szkoły.

Pozostaje pytanie: czy współczesne programy nauczania uwzględniają rzeczywiste umysłowe możliwości uczniów, czy podczas pobytu w szkole uruchamiane zostają takie operacje, jak myślenie dywergencyjne, charakterystyczne dla aktywności twórczej?

Jak się okazuje, nauczyciele, mimo iż cenią metody aktywizujące, wyrażają opinię, że nie mają możliwości ich wykorzystania. Podają szereg trudności związanych z realizacją zajęć opartych na aktywności uczniów, a wśród nich: nieodpowiednie wyposażenie pracowni, powszechnie panujący pośpiech czy zbyt liczne klasy. Zastając warunki kształcenia w polskiej szkole, jakimi są, uczeń zdolny nierzadko zmuszony jest do poszukiwania okoliczności sprzyjających realizacji indywidualnych pasji.

Formy rozwoju poza lekcją

Jeśli tradycyjne lekcje szkolne nie spełniają dobrze oczekiwań, nie są adekwatne do potrzeb i aspiracji edukacyjnych uczniów zdolnych, to uczeń zaspokaja je dzięki szerokiej ofercie zajęć fakultatywnych, dodatkowych, nadobowiązkowych. Nierzadko jednostki uzdolnione realizują się w ramach zajęć pozalekcyjnych. Do

głównych celów zaspokajanych podczas nich zaliczyć można potrzebę poznawczą, osiągnięć, mistrzostwa, uznania, znaczenia oraz samourzeczywistnienia. Lekcje w znacznie mniejszym stopniu niż oferty pozalekcyjne przyczyniają się do tego celu. Korzystając z pozalekcyjnych form pracy dydaktyczno-wychowawczej, uczestnicy zgłębiają zróżnicowaną problematykę, działają wnikliwiej, na ambitniejszych celach, pokonują trudności, ćwiczą profesjonalizm, podkreślając ich niepodważalne walory (Stańczak, 2009).

Oferta propozycji mających na celu rozwój zdolności i zainteresowań pozalekcyjnych, pozaszkolnych, ponadprogramowych jest bogata. Przed grupą dzieci i młodzieży uzdolnionej otwierają się możliwości podejmowania wyzwań i inicjatyw. Kluczową kwestią pozostaje swobodny przepływ informacji o nich, orientacja nauczycieli, gdzie – przykładowo – skierować wybitnego ucznia z małej wiejskiej szkoły.

Wspierając zdolnych, należy poza aktywnością twórczą uwzględnić także działania stymulujące ich sferę emocjonalną, społeczną i osobowościową. Pierwszą można pielęgnować, przygotowując ucznia do olimpiad i konkursów. Drugą – powierzając mu podczas zajęć rolę asystenta czy eksperta bądź organizując dla niego prace wolontariackie i charytatywne. Wreszcie dla stymulacji aktywności osobowościowej ucznia pożądane będą okazje do zaprezentowania przez niego wyników prac badawczych, twórczych, umożliwienie prowadzenia zajęć, warsztatów oraz przygotowywanie do monitorowania i planowania własnego rozwoju (Gałązka, 2014: 85). Warto uczniom otwierać drogę do pokazywania pełni możliwości. Nie oczekujemy jednak równoważnego rozwoju ucznia we wszystkich sferach, bowiem pojawić się mogą wyraźne dysproporcje w rozwoju poznawczym i emocjonalnym. Zadaniem osób z najbliższego otoczenia jest przygotowanie do samodzielności, sukcesu, ale także, a może przede wszystkim, do porażki. Rola osób dorosłych w rozwoju uzdolnionych dzieci i młodzieży jest nieoceniona.

Rodzaje wsparcia najzdolniejszych

Dzieci i młodzież nieustannie poszukują wzorców do naśladowania. Znaczącą rolę przypisuje się autorytetom, zatem uzasadnione jest aranżowanie spotkań z ciekawymi ludźmi. Przyjmujemy, iż jednostka ma potencjał, a jego urzeczywistnienie następuje podczas obcowania z osobą, która osiągnęła poziom mistrzowski (Góralski, 1991: 7).

Każdy uczeń ma indywidualny potencjał rozwojowy, a jego efekty i realizacja zależą właśnie od osób ze środowiska edukacyjnego. Stąd podkreśla się potrzebę integracji oddziaływań środowiskowych oraz wagę partnerstwa w rozwoju możliwości uczniów (Wawrzyniak, 2016: 264).

Istotnym – a często pomijanym w dyskusjach – czynnikiem decydującym o osiągnięciach ucznia zdolnego jest nauczyciel. Podążając dalej, można zapytać, czy w polskiej szkole powinno znaleźć się miejsce dla pedagogów zdolności. Wygląda na to, że nauczyciele osiągający wybitne wyniki w pracy z dziećmi i młodzieżą zdolną „charakteryzują się entuzjazmem, pasją, poczuciem misji, czyli wykazują aktywność, gdyż są nią zainteresowani i czerpią przyjemność z samego działania” (Limont, Cieślukowska, Jastrzębska, 2012: 31). Podopieczni doceniają też zaangażowanie i charyzmę. Najwyższe walory kształtujące przypadają w udziale temu pedagogowi, który nie buduje lekcji szablonowo, środki dydaktyczne wykorzystuje nowatorsko, zachęca uczniów do samodzielności i inwencji (Bieluga, 2003: 80). Wyniki badań polskich autorów pokazują, iż nauczyciele uczniów zdolnych przejawiają zainteresowanie pracą z nimi, a profesjonalne przygotowanie wyrażają w elastyczności. Tak realizują program nauczania, by uwzględnione zostały zdolności, umiejętności i zainteresowania uczniów (Dyrda, 2012: 347).

Z całą pewnością forma i nasilenie rozwiązań kierowanych pod adresem osób wyróżniających się pod kątem zdolności intelektualnych zależą od kraju. Ciekawie prezentują się rozwiązania amerykańskie. Już na etapie rozpoznawania jednostek o ponadprzeciętnych zdolnościach stosuje się model Drzwi Obrotowych, oparty, obok psychometrii, na innych wskaźnikach klasyfikacji, między innymi opiniach czy osiągnięciach. Kształcenie dla uczniów zdolnych odpowiednio wzbogacają trzy poziomy programów. Akcentują one wywołanie zainteresowań, specjalistyczny trening i pracę opartą na problemach badawczych. W ślad za grupami zadaniowymi idzie typ nauczyciela prowadzącego. Adekwatnie do wzrostu złożoności i trudności eksplorowanych zagadnień uczeń pracuje z „nauczycielem pierwszego kontaktu”, rozpoznającym zdolności, by dalej trafić do „nauczyciela specjalisty”, będącego ekspertem, mistrzem, trenerem (Limont, Cieślukowska, Jastrzębska, 2012: 31).

Wiele szkół powołuje koordynatora do spraw uzdolnionych uczniów, dbającego o interesy tej grupy, monitorującego ich postępy, potrzeby i trudności. Do jego obowiązków należy także organizacja współpracy z innymi szkołami, pozaszkolnymi organizacjami czy pośredniczenie w kontaktach między uczniami, rodzicami i nauczycielami. Niektóre szkoły i koordynatorzy mogą się nawet pochwalić

Indywidualnymi Planami Edukacyjnymi dla najzdolniejszych (Bates, Munday, 2005: 21–26).

Coraz większym zainteresowaniem cieszy się metoda nauczania zwana tutoringiem, mająca na celu wspieranie ucznia w odkrywaniu i rozwijaniu osobistych talentów. Pod opieką tutora jednostka uzdolniona może kształtować własną ścieżkę rozwoju. Na cotygodniowych indywidualnych tutorialach podopieczny jest aktywizowany przez tutora, który również nie ustaje w doskonaleniu swojego warsztatu. Korzyści płynące z takiego podejścia do dzieci i młodzieży, takie jak szeroko rozumiana indywidualizacja, akceptacja potrzeb i predyspozycji, czy pobudzanie do samodoskonalenia zdecydowanie przemawiają za upowszechnieniem go w polskich placówkach (Baranowska, 2014).

Dla dobrej pracy z jednostką uzdolnioną cenne wydają się nauczycielskie inspiracje i zarażanie pasją, mogące mieć wpływ na życiowe wybory młodych ludzi. Warto pamiętać o wspieraniu zdolnych. Być może wciąż w niedostatecznym stopniu opanowaliśmy umiejętność chwalenia zarówno kogoś, jak i chwalenia się osiągnięciami, talentami. Kształtując osobowość dzieci, a potem młodzieży, starajmy się doceniać unikatowe zdolności, wszelką aktywność. Może wyjście ze skromności i onieśmielenia odmiernością będzie pierwszym krokiem do sukcesu.

Inicjatywy na rzecz zdolnych

Zewsząd docierają dowody i echa działań promujących talenty. Dla przykładu w czerwcu 2016 roku w Parku Tradycji podsumowano projekt „Kompleksowe wspomaganie szkół Siemianowic Śląskich w zakresie pracy z uczniem zdolnym”. Uczestnicy konferencji Forum Talentów wykazali wysoki poziom, wszechstronność prezentacji i prawdziwe pasje. Wspomniane wydarzenie stanowi dobrą okazję do promocji talentów, pasji uczniów z siemianowickich szkół oraz wykazania się działalnością wspierających ich nauczycieli. Aż dziesięć szkół promujących uzdolnienia zostało wyróżnionych certyfikatami. W obliczu takich działań panujące powszechnie przekonanie, że w szkołach otacza się uwagą wyłącznie ucznia słabszego, okazuje się nieprawdziwe. Takie inicjatywy są godne podziwu i naśladowania.

Naprzeciw sprawom jednostek zdolnych wychodzi Ośrodek Rozwoju Edukacji, będący publiczną placówką doskonalenia nauczycieli, której celem jest podnoszenie świadomości i jakości edukacji między innymi w obszarze pracy ze zdolnym uczniem, dobrych praktyk, publikacji poradników oraz popularyzo-

wanie ich podczas spotkań i konferencji. Ośrodek w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego zrealizował projekt zatytułowany „Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym”. Zbadano elementy systemu pracy z uczniem zdolnym, by opracować i wdrożyć kompleksowe rozwiązania (Korbecka, 2013: 241). Z raportu wynika, iż wśród ograniczeń w kształtowaniu uzdolnień dyrektorzy wskazują czas i wynagrodzenie nauczycieli, bowiem chcieliby oni móc doceniać i nagradzać zaangażowanie ponad normę. Badania pokazują współpracę szkół z uniwersytetami, uczestniczą one w takich projektach, jak Leonardo da Vinci, Socrates Comenius oraz wymianach zagranicznych (*Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym*, 2011: 23). Ponadto, dla uczniów o zbliżonych zainteresowaniach i porównywalnym poziomie zdolności dyrekcja organizuje grupy, które mogą pracować pod opieką nauczyciela akademickiego, realizującego program w wersji rozszerzonej. Zdarza się, że taki zespół tworzą uczniowie z indywidualnym tokiem nauczania. Celem staje się też przygotowanie do olimpiad czy konkursów. Prawdą jest, że znaczącym czynnikiem motywującym do pracy dla osób uzdolnionych jest poświęcony im czas, zainteresowanie, obdarzenie uwagą. Pojawiają się formy nagradzania uczniów, takie jak gratulacje, pochwały, tytuły. Innym, również skutecznym motywatorem są stypendia dla dzieci i młodzieży wyróżniającej się pod względem możliwości intelektualnych. W ten sposób wybrane szkoły wyrażają uznanie dla osiągnięć uczniów.

W województwie dolnośląskim w 2000 roku zainicjowano Dolnośląski System Wspierania Uzdolnień, obejmujący bezpośrednie wspieranie szkół i nauczycieli w zakresie pracy z uczniami zdolnymi, koordynowanie projektów i konkursów przedmiotowych.

Praktykuje się współpracę na poziomie podmiotów lokalnego środowiska. Uczniów ponadprzeciętnych wspomagają kluby sportowe, biblioteki, teatry. Obok miejsc liczą się też ludzie. Szerokie możliwości młodym, przyszłym naukowcom oferuje Krajowy Fundusz na Rzecz Dzieci z dostępem do laboratoriów, umożliwiająca podejmowanie prac badawczych. Program Pomocy Wybitnie Zdolnym kompleksowo wspiera osoby o wybitnych uzdolnieniach muzycznych, plastycznych, poznawczych. Zrzeszeni korzystają z obozów, warsztatów, stażów badawczych, koncertów, wystaw. Dodatkowo organizacja ta wyrównuje szanse dostępu do edukacji, blisko połowa stypendystów pochodzi z małych miasteczek i wsi.

Dobre praktyki dotyczące rozwijania zainteresowań i uzdolnień – przysyłane do Ośrodka Rozwoju Edukacji ze „Szkół Odkrywców Talentów” i „Miejsc Odkrywania Talentów” – to materiały edukacyjne dla uczniów, nauczycieli, rodziców, służące wsparciu ucznia w rozwoju, wzbogaceniu warsztatu pracy nauczyciela oraz

niosące pomoc rodzicom w wychowaniu ich zdolnych dzieci. To inspirująca baza ze scenariuszami lekcji, projektami edukacyjnymi czy propozycjami imprez szkolnych typu Wiosenny Koncert Talentów.

Szkolny model wspierania zdolności może przyjmować formę elitarną bądź egalitarną. Może odpowiadać na potrzeby niewielkiej grupy jednostek wybitnie zdolnych. Szersze grono odbiorców obejmują rozwiązania egalitarne adresowane do wszystkich w myśl zasady, że każdy posiada wrodzone zdolności, a zadaniem grona pedagogicznego jest ich rozpoznanie i pielęgnowanie. Istotne, by robić cokolwiek w kierunku budowania kultury sukcesu, zachęcając do osiągania wyników na miarę indywidualnych możliwości.

Wiele organizacji i stowarzyszeń działa w imię doskonalenia praktyk dydaktyczno-wychowawczych. Odnieść można wrażenie, że jeszcze nigdy nie było tak blisko do integracji tych wszystkich działań we wspólny jednobrzmiący głos. Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych, Stowarzyszenie Nauczycieli Olimpijskich, Towarzystwo Szkół Twórczych, Stowarzyszenie Szkół Aktywnych w Społeczności, Jurajskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych – to metodycy organizujący się, by poszukiwać, zarażać pasją, dzielić się innowacyjnością rozwiązań. Są też na mapie Polski miejsca, gdzie dobre praktyki są od lat wykorzystywane, a zalicza się do nich Zespół Szkół Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Gimnazjum i Liceum Akademickie (GiLA), będący placówką dla młodzieży szczególnie uzdolnionej.

Obok ludzi budujących trzon polskiej edukacji uczniów zdolnych, obok miejsc, do tego służących powstaje nowa wirtualna przestrzeń, przeznaczona dla potrzeb jednostek wybitnych. Opinia na temat wsparcia jednostek zdolnych stała się dla przedstawicieli Ministerstwa Edukacji Narodowej istotna, bowiem uruchomiono specjalny adres e-mail: uczenzdolny@men.gov.pl z zachętą do przesyłania propozycji i uwag. Według zamieszczonej na stronie ministerstwa informacji posłużą one do wypracowania nowych regulacji prawnych, wspierających uczniów o wyjątkowych zdolnościach i osiągnięciach.

O zdolnych się mówi, przegląd portali społecznościowych dostarcza enigmatycznych haseł typu „zdolni uczniowie mają gorzej”, pod którymi aż wrze od wpisów na temat wpływu inteligencji na sukces życiowy. Nauczyciele pytają kolegów tej samej profesji o doświadczenie w tworzeniu indywidualnego programu pracy z uczniem zdolnym, do napisania którego zobowiązuje nauczycieli dyrektor. Wnioskować można, że czują się oni osamotnieni, czy nawet niekompetentni do pracy z najzdolniejszymi, o czym świadczą konwersacje na forach internetowych oraz obawy i dylematy wyrażane podczas rozmów, badań czy spotkań rad pedagogicznych.

Konkluzje

- 1) Mimo szeregu regionalnych aktywności obraz kontroli polskich szkół pod kątem opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi każe sądzić, że kwestie te wciąż są traktowane peryferyjnie.
- 2) W 2006 roku Najwyższa Izba Kontroli ujawniła niedostateczną stymulację rozwoju zdolności uczniów, niewykorzystanie możliwości indywidualnych dróg kształcenia. Rzadko kto w naszym kraju kończy edukację wcześniej niż założono.
- 3) Niekorzystnie jawi się jeszcze jedna kwestia, naświetlająca obraz słabej współpracy środowiskowej. Z badań wynika, że szkoły nie współpracują z rodzicami zdolnych dzieci ani też z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.
- 4) Konieczne są skuteczne rozwiązania w indywidualizacji pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniami uzdolnionymi.
- 5) Dla potrzeb praktyki edukacyjnej znacząca jest poprawa jakości opieki nad zdolnymi i wdrażanie możliwości rozwijania wrodzonych talentów oraz zachęta do działania dla placówek, które dotąd nie wypracowały choćby lokalnych rozwiązań systemowych.

Zakończenie

W refleksji nad praktyką kształcenia uczniów zdolnych odczuwalny jest deficyt w sferze holistycznego modelu, co w konsekwencji prowadzi do mnogości rozwiązań. Z drugiej strony nie trzeba sztucznie programować profilu kształcenia jednostek wybitnych. Przyjmując, że pracujemy w duchu pedagogiki zdolności, czyli zakładając wszechstronną, harmonijną realizację potencjału twórczego ucznia, zyskujemy doskonale warunki dla każdego ucznia. Nie musimy tworzyć homogenicznych oddziałów w elitarnych szkołach. Zwiększenie wyzwań edukacyjnych w klasie ma pewną uniwersalną zaletę – przynosi korzyść wszystkim, nie tylko najzdolniejszym. Jeśli uczniowie poddadzą się wyzwaniom aktywizującym kreatywność podczas lekcji, każdy z nich ma szansę zainspirować się, pobudzić do wysiłku kolejne przestrzenie własnego umysłu, pójść o krok naprzód.

By wysiłek poczyniony dla rozwoju doskonalenia dróg kształcenia jednostek zdolnych nie został zmarnowany, warto nieustannie zadawać sobie pytania, co jeszcze możemy zrobić dla uczniów nieprzeciętnych, jaką sferę ich funkcjonowania uczynić doskonalszą, by czuli, że nie są nam obojętni.

Literatura

- Baranowska A. (2014). *Tutoring jako alternatywna metoda pracy z uczniami zdolnymi w szkole*. <http://www.e-mentor.edu.pl/arttykul/index/numer/57/id/1136>, dostęp: 31.03.2017.
- Bates J., Munday S. (2005). *Dzieci zdolne, ambitne i utalentowane*. Tłum. R. Waliś. Warszawa.
- Bieluga K. (2003). *Nauczycielskie rozpoznawanie cech inteligencji i myślenia twórczego*. Kraków.
- Dyrda B. (2012). *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych*. Warszawa.
- Gałązka K., Muzioł E.A. (2014). *Modele pracy z uczniem zdolnym w szkole ponadgimnazjalnej*. Warszawa.
- Góralski A. (1991). *Zasadnicze przesłanki skuteczności wychowania zdolnych: szkice do pedagogiki zdolności*. Warszawa.
- Korbecka K. (2013). *Szkolny system wspierania zdolności uczniów w opinii pedagogów szkolnych*. [W:] M. Jabłonowska (red.). *Uczeń zdolny i jego edukacja. Koncepcje. Badania. Praktyka*. Warszawa.
- Krzyżanowska Ł., Wiśnicka M. (2009). *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań*. Warszawa.
- Limont W., Cieślukowska J., Jastrzębska D. (2012). *Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców*. Warszawa.
- Limont W., Dreszer J., Bedyńska S., Śliwińska K. (2010). *Wzmożona pobudliwość psychiczna, wybrane cechy osobowości a płeć szczególnie zdolnych uczniów*. [W:] A.E. Sękowski, W. Klinkosz (red.). *Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii*. Lublin.
- Partyka M. (1999). *Zdolni utalentowani twórczy*. Warszawa.
- Stańczak M. (2009). *Zaspokajanie potrzeb ucznia zdolnego w szkole*. Olsztyn.
- Wawrzyniak S. (2016). *Współpraca rodziców i nauczycieli wobec zróżnicowanych problemów wychowawczych i dydaktycznych*. [W:] A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red.). *Edukacja jutra. Aspekty wychowania i kształcenia we współczesnej szkole*. Sosnowiec.
- Żuk T. (1996). *Opieka psychologiczna i pedagogiczna nad dziećmi uzdolnionymi*. [W:] M. Burtowy, A. Twardowski (red.). *Terapia pedagogiczna dzieci w młodszym wieku szkolnym*. Kalisz.